

Na sledi za afriškim divjim psom

Marina Dermastia

Foto: Marina Dermastia.

Afriški divji psi
Volkovi Afrike
Lovite v velikih smrtonosnih krdelih
Lovite mlade in poškodovane

Kako ste divji
Lahko takoj požrete antilopo
Še preden umre lahko na pol požrete žival
Pobesnelo tleskate in renčite
Ko žrete

Barati Lesetlhe, bocvanski pesnik

Prevod: Marina Dermastia.

Oktober 2013, narodni park Mago, porečje reke Omo, Etiopija. Približujemo se vasi plemena Mursijev. Naenkrat se iz grmičevja pred našim terenskim vozilom prikaže

afriški divji pes in takoj za njim še eden. Fotoaparata ju uspe le za silo dokumentirati, saj takoj spet izgineta v goščavi. In začetek junija 2017, vzhodno obrobje delte Okavanga, Bocvana. Doseže nas več poročil o dnevnem pojavljanju večjega tropa afriških divjih psov na območju. Za dva dneva se utaborimo na mestu, kjer naj bi jih v preteklih dneh opazili. Z daljnogledi budno spremljamo okolico, a vanje ujamemo le številne ptiče, impale in druge antilope, slone ter povodne konje, ki se jim proti večeru pridruži še rjojenje levov. Zjutraj še enkrat natančno pregledamo okolico našega tabora. Nič. In odpeljemo se dalje po eni tistih prasnih mivkastih stez, ki jim v Bocvani rečejo glavne ceste. Naenkrat zavpijem: PSI! Spet s tresočimi rokami divje pritiskanje na spro-

žilec fotoaparata, da bo morda vsaj kakšna slika uspela. Po začetni paniki ugotovimo, da smo za krdelo zanimivi in da nima prav nobene želje pobegniti. Tako se psom povsem mirno pridružimo in z njimi preživimo nekaj dolgih in nepozabnih minut. Čeprav afriški divji psi, prav kot jih opisuje pesem, veljajo za okrutne lovce, so nam ob našem srečanju pokazali predvsem svojo prijazno pasjo naravo.

Ogrožena vrsta

Afriški divji pes (*Lycaon pictus*), predstavnik družine psov (Canidae), izvira iz pod-saharske Afrike. Svetovna zveza za varstvo narave (ang. *International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources*, IUCN) vrsto uvršča med ogrožene, saj je že povsem izginila z večine prvotnega območja in število živali upada povsod, kjer še živijo. Znanstveniki menijo, da je verjetnost obnove vrste na celotnem prvotnem območju

zelo majhna. Trenutno ocenjujejo, da živi 39 podpopulacij afriških divjih psov, ki štejejo skupaj 6.600 živali, med njimi naj bi jih bilo le 1.400 popolnoma odraslih. Nekoč so afriški divji psi naseljevali polpuščave, travnate in grmovnate savane, višinske gozdove in gorska območja Afrike, njihovo izjemno majhno število pa je danes omejeno na osrednjo in jugovzhodno Afriko, pri čemer večina živi v Bocvani.

Vzrokov za ogroženost afriških divjih psov je sicer več, a glavni so povezani s človekovim delovanjem. Ker je njihov lovni prostor ogromen, so izjemno občutljivi za fragmentacijo življenjskega prostora, v katerem pa posledično ves čas prihaja do konfliktov s kmeti. Psi so velikokrat žrtve prometnih nesreč. Znanih pa je več primerov, ko je celotno krdelo podleglo kužnim boleznim, kot je steklina.

Krdelo afriških divjih psov. Foto: Tom Turk.

Križanec med volkom in leopardom ali vrsta hijene?

Najstarejša znana omemba afriškega divjega psa kot križanca med volkom in leopardom izvira iz 2. stoletja. Prvi je vrsto znanstveno opisal holandski zoolog Coenraad Temminck, ko je leta 1820 preučeval primerke iz Mozambika. Vrsto je napačno uvrstil v rod hijen in jo poimenoval *Hyaena picta*. Že leta 1827 je britanski naravoslovec Joshua Brookes vrsto pravilno uvrstil med pse in jo preimenoval v *Lycaon tricolor*, pri čemer *lycaon* v grščini pomeni volku podoben. V skladu s mednarodnimi pravili taksonomske nomenklature so kasneje prvotno ime *picta*, ki v latinščini pomeni pobarvan, spremenili v *pictus*. V slovenščini se *Lycaon pictus* pojavlja kot afriški divji pes, afriški lisasti pes ali afriški hijenski pes.

Najnovejše molekularno-genetske raziskave kažejo, da je *L. pictus* bolj soroden rodu *Canis* kot drugim linijam v družini psov. Zno-

traj vrste je pet podvrst, ki pa niso splošno priznane: južnoafriški *L. p. pictus* kot nominalna podvrsta, vzhodnoafriški *L. p. lupinus*, zahodnoafriški *L. p. manguensis*, čadski *L. p. scharicus* in somalski *L. p. somalicus*.

Afriški divji pes je najmočnejši predstavnik družine psov v Afriki

Afriški divji pes doseže višino do 75 centimetrov in tehta do 30 kilogramov. Samice so praviloma manjše od samcev. Afriški divji pes ima velike uhlje in nima nedelujočega kremplja psov, ki med hojo psov ne doseže tal. Za razliko od predstavnikov rodu *Canis* tudi nimajo zadnjih spodnjih kočnikov, imajo ožje kanine in proporcionalno večje ličnike. Med mesojedi imajo večje ličnike kot afriški divji psi le hijene. Lobanja je razmeroma krajša in širša v primerjavi z drugimi predstavniki družine psov.

Zelo poseben je njihov kožuh, saj nima poddlake. Z leti dlako počasi izgubljajo in

Na prvi pogled so afriški divji psi morda res podobni hijenam, kar je vodilo do njihove napačne rodovne uvrstitve in poimenovanja Hyaena picta. Foto: Tom Turk.

*Vzorci kožuha afriških divjih psov so nesomerni, običajno je tudi leva stran trupa drugače obarvana od desne.
Foto: Tom Turk.*

starejši psi so lahko skoraj goli. Variacije v barvi kožuha so tako velike, da se psi po njih prepoznavajo med seboj tudi na oddaljenosti 100 metrov. Barva kožuha se razlikuje med podvrstami, pri čemer so severne temnejše, južne pa imajo svetlejšo mešanico rjave, črne in bele. Medtem ko so noge in trup najbolj pisani, so obrazni deli manj. Črna barva gobca prehaja v območju lic in čela v rjavo; proti čelu se širi črna črta. Zadnji del uhljev je črno rjav. Vrat je rjav ali rumen. Za prednjimi nogami je lahko bela lisa. Rep je običajno na konici bel, črn na sredini in rjav pri korenu.

Socialne vezi med afriškimi divjimi psi so zelo močne

Afriški divji psi izjemno redko živijo in lovijo sami. Običajno živijo v krdelih, ki jih sestavljajo do 27 odraslih psov in odraščajoči mladiči. Samci in samice imajo drugačne hierarhične odnose. Samice običaj-

no vodi najstarejša, pri samcih pa to vlogo lahko prevzamejo tudi mlajši. Dominantni par običajno povsem prevlada pri parjenju. Za razliko od drugih socialnih vrst samci ostanejo v krdelu, medtem ko samice odidejo. Odrasle samice se pridružijo drugim krdelom, s čimer se zmanjša možnost parjenja med sorodniki. V krdelu je samcev tudi trikrat več kot samic.

Afriški divji psi imajo več mladičev kot drugi predstavniki družine psov, običajno med šest in šestnajst. Medtem ko v vzhodni Afriki ni tipične paritvene sezone, se južnoafriške populacije pari med aprilom in julijem. To nakazuje, da posamezna samica lahko vsako leto oblikuje novo krdelo. Parjenje je strogo omejeno na dominantno samico. V primeru drugih legel v krdelu dominantna samica druge mladiče pobije. Samica ostane z mladiči, medtem ko ostali člani krдела lovijo. Ostalih članov krдела ne spusti v bližino mladičev, dokler se ti ne

Zanimivo je, da se za razliko od volkov afriški divji psi ne sporazumevajo z obrazno mimiko in govorico telesa.

Foto: Marina Dermastia.

začnejo hraniti sami. Pri osmih do desetih tednih mladiči začnejo loviti z odraslimi.

Kljub veliki plodnosti samic in velikemu številu mladičev k upadanju skupnega števila afriških divjih psov veliko prispeva prav posebna socialna struktura krde. Zaradi nje se velik delež razmnoževalno sposobnih posameznikov ne pari. Ti posamezniki pa se tudi po smrti dominantnega para ne pariyo takoj. Ker je v zrelem krdelu večina članov potomcev dominantnega para, njegova smrt ne pomeni rešitve, saj v krdelu ni nesorodnih posameznikov. Običajno se ob smrti dominantnega para krde razpusti in do parjenja ne pride, dokler se ne oblikuje novo krde.

Visoko specializirani lovci

Krdele afriških divjih psov je specializirano za lov na srednje velike antilope. Skupaj z gepardi so edini veliki afriški plenilci, ki lovijo podnevi. Plenu se tiho približajo

in ga nato s hitrostjo do 66 kilometrov na uro lovijo 10 do 60 minut. Tipični lov je navadno dolg le dva kilometra. Velik plen ponavljajoče grizejo po nogah, trebuhu in zadku, dokler ne neha teči, majhen plen pa le podrejo in raztrgajo. Nevaren plen, kot je svinja bradavičarka, samci zgrabijo za gobec. Ježevca ubijejo s hitrim in natančnim ugrizom, da se izognejo poškodbam. Majhen plen pojedjo v celoti, pri velikem plenu pa požrejo meso in organe, kožo, glavo in kosti pa pustijo. Afriški divji psi so hitri jedci, saj krdele lahko požre Thompsonovo gazelo (*Eudorcas thomsonii*) že v petnajstih minutah. So tudi izjemno uspešni lovci, saj ubijejo kar 80 odstotkov živali, ki jih začnejo loviti. Za primerjavo, pri levu, ki velja za vrhunskega plenilca, je lovni uspeh le desetodstoten. Glavni plen afriških divjih psov so Thompsonove gazele, impale (*Aepyceros melampus*), antilope liči (*Kobus leche*), skakajoče gazele (*Antidorcas marsupialis*), trsti-

karske antilope (*Redunca* sp.). Prav tako pa afriški divji psi lovijo tudi gnuje (*Connochaetes* sp.), svinje bradavičarke (*Phacochoerus*), vodne antilope (*Kobus ellipsiprymnus*), zebre (*Equus*), noje (*Struthio camelus*), lotijo se celo afriškega bivola (*Syncerus caffer*). Pri ulovu je najmlajšim članom tropa dovoljeno, da se prvi lotijo plena.

Afriški divji psi se redko hranijo z mrhovino, a so jih že opazili, da so se hranili z mrtvimi hijenami, leopardi, gepardi in levi.

Lev na preži

Glavni sovražnik afriških divjih psov so levi (*Panthera leo*), ki napadajo tako mladiče kot odrasle živali. Kjer so levi številčni, je malo afriških psov. V narodnem parku Etoša v Namibiji so levi povsem uničili celo krdelo afriških divjih psov, ki so jih uvedli v park. Navzočnost levov je po mnenju raziskovalcev eden od glavnih razlogov za velikost teritorija krdel afriških divjih psov. Ta je mnogo večji, kot bi ga lahko predvideli gle-

de na presnovne zahteve psov. Na velikem teritoriju se lažje izmikajo svojim plenilcem.

In nazaj k »našemu« krdelu

Krdelo šteje 20 živali. Zanimivo je, da med njimi ne vidimo mladičev – ker je ravno vrhunec paritvene sezone, je možno, da so samice z mladiči pri leglih in je ostanek tropa na lovu. Psi so zelo radovedni, pa tudi igrivi. Z zanimanjem obkrožajo naša avtomobila in v trenutku, ko želimo speljati, živahno tečejo ob njiju. Dva psa imata tudi sledilne ovratnice. Zelo verjetno je trop vključen v program Bocvanskega sklada za ohranjanje plenilcev (*Botswana Predator Conservation Trust*), ki spremlja tukajšnjo populacijo psov. Naenkrat eden od psov od nekje privleče plastično steklenico za vodo, ki postane velika zabava za naslednjih nekaj minut. Ko se je naveličajo, celotno krdelo v lahnem diru še nekaj časa teče ob naših avtomobilih in po sredini ceste pred nami, nato pa se prav počasi izgubi v grmičevju ob cesti.

Dva psa v krdelu sta bila opremljena s sledilnimi ovratnicami. Pri psu na sliki je pod desnim očesom vidno rjavno znamenje, ki se pojavlja pri nekaterih predstavnikih vrste. Foto: Marina Dermastia.

Čisto »pasja« zabava s plastenko. Foto: Tom Turk.

Moja velika želja, da bi v delti Okavanga videla afriške divje pse, se je tako več kot uresničila. A šele doma, ob prebiranju statistik, sem ugotovila, kakšno neverjetno srečo sem imela. S temi izjemno redkimi živalmi, katerih populacije so dovzetne za nihanje različnih časovnih in zemljepisnih dejavnikov, se nisem srečala le enkrat, ampak celo dvakrat. Po javno dostopnih podatkih so afriške divje pse v narodnem parku Mago v Etiopiji nazadnje videli leta 1995, čeprav ocenjujejo, da tam živi do pet tropov. Na splošno velja, da je vrsta v Etiopiji redka kljub popolni zaščiti in vladnim naporom za razširitev mreže zaščitenej območij. Na drugi strani so afriški divji psi v Bocvani zakonsko le delno zaščiteni, saj imajo kmetje dovoljenje, da jih streljajo, če psi napadejo živino. Kljub temu naj bi v delti Okavanga živela največja populacija afriških divjih psov, sestavljena iz 42 tropov s skupno 450 do 500 živalmi. Tako je Bocvana edina država, kjer še obstaja kanček upanja za preživetje te ogrožene vrste, a tveganja za njeno izumrtje so res velika in v veliki meri povezana s človekovim delovanjem.

V Etiopiji so afriški divji psi zelo redki in verjetnost, da bi se vrsta obnovila na prvotnem območju, je nična. Foto: Tom Turk.

Viri:

Woodroffe, R., Sillero-Zubiri, C., 2012: *Lycan pictus*. The IUCN Red List of Threatened Species 2012: e.T12436A16711116. <http://dx.doi.org/10.2305/IUCN.UK.2012.RLTS.T12436A16711116.en>. Dostop 14. 6. 2017.

Woodroffe, R., 2011: Ranging behaviour of African wild dog packs in a human-dominated landscape. *Journal of Zoology*, 283: 88–97.